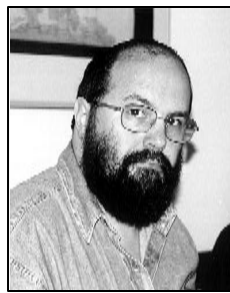

Ovidiu PECICAN

Provinciális polémiák

A m i k o r
Szokoly
Elek *Eppur si
mouve. Védő-
beszéd a „nem
létező” provin-
ciáért* című
cikkében (*Pro-
vincia*, 7, 2000.
n o v e m b e r)

nem akarja megérteni az „Erdély”-nek nevezett valóság sokféle arculatának általam megpróbált relativizálását, saját felelősségére teszi. Történezként nem engedhetem meg magamnak, hogy eltekintsek az erdélyi másságtól. És ha az egység kedvéért ő hajlandó feláldozni a sokféleséget és a sajátosságot, én nem kötelezhetem arra, hogy vegye őket figyelembe. Számomra azonban világos, hogy Erdély mindig más volt, más lesz, és most is más avizsgálódás helyétől és idejétől függően.

Erdély, az egyszeri és a sokféle

Vajon valóban nincs semmi különbség a Partium és a történelmi Erdély között? És valóban nincs semmi jelentősége annak, hogy míg Szeben német polgármestert választ, Kolozsvár még egyszer Gheorghe Funar-ra szavaz? Ha ezek a különbségek valóban nem jelentenek semmit, akkor térjünk vissza az Erdélyt globalizáló perspektívára, és beszéljünk az utolsó elnökválasztások Erdélyéről. Itt reménykedünk egy számottevő transznetikus párt összehozásában, ahol óriási számban szavaztak a szélsőségre? Ahelyett, hogy megpróbálna élni a végső soron üdvözlendő árnyalással, amely újrathitelesíti az Erdélyről kialakult képet, Szokoly Elek úgy érzi, ironizálnia kell. Világos azonban, hogy mindenki téved, aki egy monolit és egyszínű Erdélyt lát, éppen úgy, mint az, aki valamilyen atomizálás nevében megszünteti Erdély történelmi identitását. Innentől kezdve azonban a vita felesleges. Lehet, hogy én nem látom a fáktól az erdőt. De biztos benne Szokoly Elek, hogy az a csoport fa, amit ő lát, az maga az erdő?

A pártos politika és a politikusok nélküli politika

A Pro Európa Ligában való tíz évi sikeres polgári tevékenység után, amely belföldi és nemzetközi megbecsülést szerzett neki, Szokoly Elek gyanús sietséggel utasítja vissza azt az apológiát, amellyel én a politikai téren kívüli polgári tevékenységet illetem. Az interetnikai tolerancia hirdetőjeként kevésbé toleránssá válik olyankor, amikor véleményem nem egyezik az övével. Így van akkor is, amikor például a politikai élet kerül szóba.

Egy röpké pillantás arra készletti vitapartneremet, hogy politikán csupán a közérdekű kérdésekkel a párt- és parlamenti élet szintjén való foglalkozást érte. Alighanem így áll a helyzet, hiszen ahelyett, hogy meglegedettségek adna – esetleg – hangot azért a megbecsülésért, amellyel a polgári társadalmat illetem, elégedetlen a pártokban való bizalmatlanságom miatt.

Persze, Szokoly Eleknek egy pontban igaza van: nem szavazok túlságosan nagy bizalmat a mai Románia politikájának és politikusainak. A demokratikus államiságon belüli tíz ényi politika után kevés olyan dolga van a személyiségeknek és a pártoknak, ami meggyőzőt volna. Ha egy fabatkánál többet adtam volna ezekre a gyszos és felelőtlen bohócokra, akik túlélésünket igazgatják, most valószínűleg köztük vagy híveik között lennék. Szokoly Elek azonban természetesen téved, amikor azt hiszi, hogy a romániai pártok – túl nagy – száma és nyomorúságos teljesítménye között nincs semmilyen kapcsolat. Amikor megszűnik az a gyakorlat, hogy minden karizmatikus vagy nem karizmatikus akarnak körül párt jön létre, akkor a pártok száma pedig kennei fog, szolgáltatásuk minősége pedig ezzel fordított arányban nő. Amikor majd a sikeres politikai tevékenység és nem a szavak összeférelése által hitelesített programok és személyiségek köré csoportosuló állampolgárok jelentős tömege megéri életminőségünk javításának létfontosságú stratégiáit, akkor természetesen a politika első vonala drámai kiürülésének leszünk tanúi a csak néhány, lényeges politikai alakulat érde-

kében. Csak aki feltétlenül akarja, az tekinthet el politikai életünk minőségének és a jelenleg létező pártok számának összefüggésétől.

Persze, mindezt figyelembe véve vagy ellenkezőleg, mindentől eltekintve bárki, a *Provincia* szerkesztőitől ennek az országnak bármelyik állampolgáráig, létrehozhat egy transznetikus pártot. Egy dolog azonban bizonyos, nem sok román lesz, aki országát „szent tehén”-nek nevező s „az ország szent teste” szintagmát gúnyosan idézőjelbe tevő valaki köré csoportosuljon. Egyébként azonban azt sem tudom elhinni, hogy sok magyar követne olyan román politikusokat, akik ugyanannak a valóságnak magyar értelmezésekor ugyanilyen nyelvet használnának. Bármennyire is tévesnek tűnik Szokoly Elek számára az a fél-vallásos lelkesedés, amellyel románok vagy magyarok hazájukra tekintenek, félek, el kell fogadnia, hogy sok kortársa ilyen ragaszkodással néz arra a helyre, ahol született, ahol él és ahol a jövőről álmodik.

Nem beszéltem és most sem beszélek mások nevében. Ebben a vitában csak magamat képviselem, olyanként amilyen vagyok. De biztosítom Szokoly Eleket és mindazokat, akik kíváncsiak rá, hogy a szóban forgó közösségek sajátosságait levezető transznetikus politika szerintem utópikus, és semmiképpen sem képvisel engem. Mint ahogy az sem, amely az állítólagos transznetikus árnyékában abszolútizálja ezeket a sajátosságokat.

Sokkal hasznosabbnak tartom az előítéletek alól – amennyire lehetséges – fel szabadult elmélkedést, amit a *Provincia* hasábjain is igyekeznék meghonosítani. Ha ez a foglatosság önmagában, a maga módján nem politika, akkor hogyan tarthatja Szokoly Elek ironikusan szemlélhető felhanggal *Ágoston* Hugó jegyzeteit egyenesen felforgatóknak? Az is politika, hogy a civil társadalom működtetésével határt szabj a politikusok önkényének. Az is, hogy fenntarts a parlamentben egy törvényjavaslatot, amelyet több százezer állampolgár aláírása támogat. Megpróbálok, amilyen világosan csak lehet megfogalmazni: az utolsó évek romániai politikájának hitelvesztése a lakosság bizalmatlanságának a következmé-

nye. Csak az érdemi majd meg a politikus-vagy a valóban reprezentatív szervezet nevet, aki vagy ami tevékenységével és az életünk minőségének konkrét javításában elért eredményekkel visszaszerzi ezt az értékes tőkét. Felhívásom, amely látszólag annyira különbözik a *Molnár* Gusztávétól, voltaképpen összhangban volt az övével. Mindketten a polgári cselekvésnek a nyilvánosságban való meghatározó szerepéért harcoltunk. Csak a játéktér volt más: a Molnáré a szó szerinti politikai élet, míg az enyém a civil szféra teljesebb és nagyvonalúbb tere. Éspedig azért ez, mert itt lehet felhalmozni a társadalmi tőkét, a valós hitelteliséget és a presztízt.

A közös tér és szabályai

Ezzel az utolsó pontosítással a *Provincia* céljaira kérdezek rá. Ha jól értettem a lap szellemét, akkor olyan laboratórium körvonalazásának kísérletéről van szó, amely egyeztetné a válaszokat (cselekvési stratégiákat) vagy egyszerűen fogalom-értelmezéseket) azokkal a kihívásokkal, amelyek egy olyan többnemzetiségű és multikulturális özetben léteznek, mint Erdély. Egy ismétlem, kísérleti térben történő ilyen jellegű behatárolásnak, azt hiszem, bizonyos játékszabályok felállítását kell maga után vonnia. Legelőször is azt kell tudnunk, miről vitatkozunk, és a vitának egy téma körül kell forognia (amennyiben létezik egy igény minimális koherenciára). Holott nekem az az érzésem, hogy nem határozzuk meg mindig elég pontosan, miről beszélünk, és hogy nem mindig konvergens lehetőségek felé tapogatozunk.

Hogy kétség se férjen álláspontomhoz, megjegyzem, hogy a *Provincia* által körvonalazott területen állók, annak érdekében, hogy kialakuljon a románok, magyarok és más, Erdély nemzetiségi összetételéhez tartozó kisebbségek szenvedélymentes együttélése, együttműködése, esetleg éppen barátsága. Remélem, hogy ebben a törekvésben találkozom majd olyan állampolgárokkal, akiknek – függetlenül attól, hogy irnak-e lapunkba vagy csak olvassák és kommentálják azt – polgári opciója a demokrácián, a tolerancián és a hasonszörűek iránti szereteten alapszik.

Ugyanakkor határt is szabok lépéseimnek. Emelt tevékenységemet, akárcsak a többi „provinciális”, a Románia állami keretei között létező élet jobbítása érdekében akarom kifejezni. Az egyetlen alternatíva, amelyet ebből a szempontból megengedhetők tartok: az országnak az

Európai Unióba való integrálódása, amely összetett folyamat feltételezi, mint tudjuk, az önállóság részleges feladását. De Románia akkor is az egyesült Európa egyik szereplője marad. Addig is, vagy ennek a fejlődésnek pillanatnyi hiánya miatt, el tudom képzelni vitatémaként azt a Romániát, amelyben a központ bizonyos önállóságot és hatáskört juttat a „perifériá”-nak és az euróregiókat is, amelyekben román vidékek is részt vesznek. Ez viszont, megismételtem, személyes véleményem, amely csak ezeknek a soroknak aláíróját kötelezi.

Minimális vagy maximális program-e ez? Lényeges vagy marginális cél? Radikális vagy mérsékelt álláspont? Megvallom, egyáltalán nem érdekel az azokra a koordinátákra vonatkozó értékelés, amelyekre helyezkedem. Egy dolog azonban biztos: érdekel hogyan legyünk együtt az egyéni és közösségi önkifejezés minél átláthatóbb gazdasági, politikai, közigazgatási, kulturális, nemzetiségi, vallási, mentalitásbeli keretei között.

Egy kollegiális polémia értelmeiről

Szokoly Elek a megfogalmazás nyomáté-kossá tételért, de lehet, hogy a stílus eleganciájáért írásában minősítő fogalmakkal polemizált a *Provincia* 6-os számában megjelent cikkemmel. Másként fogalmazva, olyan döntőbíróknak tette meg magát, aki egy bizonyos kódnak megfelelően osztályoz. Elégedetlenségéből fakad, amit ő a radikalizmus hiányának tart álláspontomban. Így munkájában, a velem kapcsolatos megállapítások közt a „gyávaság”, a „nagy ijedelem”, az „ultraszoft” diskurzus szerepel. Lévn, hogy a szerző érzékeny értelmiségi és az íróttól kifinomult kezelője, nem történhetett meg, hogy ne vett volna észre egy lényeges apróságot. Azt, hogy az ilyesfajta minősítések nem tartoznak az érveléshez. És ha az érveléssel járnak, akkor azt áthatja a szenvedély, amely árt a racionális ítéletnek.

Nem tartom érdemesnek a hirtelen támadt polemizálást folytatni, mert az szerintem a pamflet körébe tartozik. Felhívnam mégis a figyelmet arra, hogy az ilyen megközelítést, amely megsértheti a résztvevők érzékenységét, félre kell tenni akkor, amikor egy – akár ellentmondásos vita talaján álló – közös tér megalkotásáról van szó.

Fordította: HADHÁZY ZSUZSA

Antonela CAPELLE-POGĂCEAN

Megjegyzések egy regionális párt létrehozásának kérdéséről

A parlamenti és elnökválasztási eredmények tükrében most újragondolható egy regionális, transznetikus párt létrehozásának kérdése, amelyet a *Provincia* vetett fel nemrég oldalain. A román demokrácia egyik dimenziója nyilvánvalóan a piacon jelen levő politikai ajánlat és a lakossági elvárás közötti meg nem feleléshez, zavarosság-hoz és ellentmondásossághoz kapcsolódik. A negatív szavazás, a versenytűzés-szerűen bejegyzett pártokkal való gyenge ideológiai azonosulás a nyilvánvalóság körébe tartozik. Mégis megjegyzném, hogy a pártokkal való gyenge azonosulás nem a román térség sajátossága, sem a közép- és kelet-európai: sokkal szélesebb körben elterjedt. Nyugat-Európában is találkoztunk vele. Ez a jelenség a politikai spektrumra strukturálisan ható „kemény” ideológiák gyengülésének, sőt eltűnésének következménye. Persze, ez a jelenség, egyrészt az igazi demokratikus hagyományok hiányában, másrészt a társadalom gazdasági, társadalmi, erkölcsi válságának következtében, Romániában drámai dimenziókat kap.

Azok a változások, amelyeket a legutóbbi választások okoztak Románia politikai színpadán, lezárnak egy fejezetet és újat nyitnak. Az ideológiai-politikai és az intellektuális mezőny újra-meghatározásának kezdeti szakaszában vagyunk. Jelen pillanatban érvek és ellenérvek szólnak egy erdélyi transznetikus párt létrehozása mellett illetve ellen. Ha ez az opció mérsékelt, akkor kettős idő-horizontba kellene helyeznie magát: a rövid távba, ennek prioritásaival együtt, és a közép távba. Egy erdélyi regionális párt hatékonysága csupán közép távon valósulhat meg – ha ugyan megvalósul valaha –, azoknak, akik bele-vágnak ebbe a kalandba, tisztában kell lenniük ezzel. Mind a mellett a mód, ahogy ezt az alternatívát rövid távon megfogalmazzák, megvitadják és befogadják, pozitívan vagy negatívan befolyásolhatja ennek a kezdeményezésnek középtávú jövőjét.

Még egy megjegyzés a választási eredményekkel kapcsolatban: a sokkoló, de az erdélyi és a bánági lakosság egészét figye-

lembe véve mégis relatív jelentőségű első forduló szavazati arány a Nagyrománia Párt és jelöltje, Vadim Tudor esetében, egy regionális sajátosságot fogalmazott újra. Ellentmondás, de ez a sajátosság különböző okokból egy olyan szélsőséges, ultranacionalista, fasiszta irányultságú párt előnyben részesítésében nyilvánult meg, amelynek önkényeskedő és ultraközpontosító diskurzusa ennek a sajátosságnak a tagadása.

A választások utáni kommentároknak arról a felelősségről esett szó, amely az értelmiségiekre hárul Vadim Tudor és pártja felemelkedésében. Az intellektuális elitnek hirtelen, egy drámai helyzetben megállapítható, mekkora lényegbe vágó szakadék húzódik köztük és a társadalom többi része között. Ugyanakkor ezeknek az elitnek vagy egyes részeiknek felrötták – szerintem jogosan, még akkor is, ha néhány túlzás és elcsúsztatás révén – kritikai tevékenységük elégtelenségét a nemzeti múlttal, a két háború közötti és különösen a kommunista múlttal kapcsol-

tanban. Ez az elégtelenség pedig általánosabb jelenséghez vezet: a romantikus nemzeti hagyományok, különösen az egységes nemzetállam hagyományai deszakralizálásával szembeni ellenálláshoz. Ma, bizonyos értelemben, paradoxális helyzetben vagyunk. A nyilvánosság szintjén az egységes nemzetállam hagyományával szembeni hűség uralkodik, e hagyomány revidiójának kísérletét többé-kevésbé rejtett, az ország érdekeivel ellentétes érdekek kiszolgálásával gyanúsítják. Ugyanakkor, ennek a hűségnek rituális ismételtetése olyan társadalomban történik, amelyben az integráció, a társadalmi kohézió, a tagok szolidaritási szintje nagyon alacsony. A hagyomány szentesítése ebben az esetben a tehetetlenségéből és a politikai közösség létrehozásának képtelenségéből fakad.

A regionalizálásról és/vagy egy erdélyi transznetikus párt létrehozásáról folyó vita hozzájárulhat a romantikus, unitarista és etnicista nemzeti hagyomány deszakralizációjához. Ez a fejlődés szükséges

Romániának a globalizálódási folyamatba való betagozódásához, amelytől már semmiképpen sem tud elzárkózni, de az európai integrációs folyamatba való betagozódáshoz is. És a modernizálódás, mint ismeretes, együtt jár a nemzetállam viszonylagossá válásával, hatásköreinek újrafogalmazásával, anélkül hogy – legalábbis rövid- és közép távon – megszűnéséhez vezetne. Egelőre az európai integrációs folyamat sem halad ebbe az irányba. Az európai konstrukció összetett jelenség, amely kifinomult módon kombinálja a kormányközi (tehát nemzetállami) dimenziókat a nemzetek feletti–föderális, makro- és mikro-regionális dimenziókkal.

Tehát egy transznetikus regionális párt létrehozásának kezdeményezése, bizonyos elméleti szempontból, nekem legitimnek tűnik. Annál inkább, mert a majdnem minden programban szereplő decentralizáción túlmenően a mostani par-

Folytatás a 8. oldalon

BORBÉLY Zsolt Attila

Összmagyarság és erdélyiség

A *Provincia* című lap s a körje csoportosuló szellemi műhely létrehozása kétségkívül a rendszerváltás utáni Románia egyik legizgalmasabb vállalkozása. A lap nyilván szorosan kötődik egyik szerkesztőjének, Molnár Gusztávnak az „erdélyi kérdéstről” vallott elképzeléseivel,¹ abból mintegy leszármaztatható logikus lépés: nyílt törekvés a közös, román-magyar erdélyi nyilvánosság megteremtésére.

Molnár Gusztáv tisztán látja, hogy Románia minden bizonnyal kimarad középtávra az EU-bővítésből. Felfogásában Erdély integrációs esélyt jelent az országnak: „Kissé kiélezve a dolgokat, a következőket mondhatjuk: Románia vagy képes lesz Erdélyhez felemelkedni, vagy – Erdélyt is magával rántva – belesodródik a sikertelen vagy inkább sikerületlen fél- és másfél-államok (failed states) Montegrótól Szibériáig húzódo válságövezetébe.”² Ahhoz pedig, hogy Erdély kifejtse a benne rejlő kulturális potenciált más alkotmányjogi berendezkedésre lenne szükség Romániában, aminek előfeltétele az a, mindenképp Erdélyben artikulálódó politikai szándék, amely egy radikális, akár a federalizmusig is elmenő regionális program megvalósítására irányul. Ez elképzelhetetlen egyfajta, akár részleges román-magyar konszenzus nélkül. „Itt vagyunk tehát – írja Molnár Gusztáv – közép-európaiakként Kelet-Európában, magyarokként az összmagyarságról leszakadva, románokként az összrománorságot egyre nagyobb tehernek érezve és ahelyett, hogy kezdenénk valamit magunkkal, tanácstalanul téblábolunk a két egymástól geopolitikai értelemben távolodó nemzetállam közötti táguló térben.”³

Nem azt akarom itt és most részletezni, hogy a külhoni magyarság esetleges kiszakadása az „összmagyarságból” nagyban a magyar politikai akarat függvénye, s hogy mind a határon túli, mind pedig az anyaországi politikumban számottevő erő képviselnek azok, akik összmagyar paradigmában és nemzet-stratégiában gondolkodnak, s elképzeléseiknek fórumot is teremtetek (Magyar Állandó Értekezlet),

Molnár Gusztáv válaszcikkét a *Provincia* januári számában közöljük. – A szerk.

mel mag a meghirdetett cél és szándék szimpatikus, és ami ennél is fontosabb, az összmagyar program nincs feltétlenül elentében Molnár Gusztáv elképzeléseivel.

Vitám e kétségkívül tetszetős és előremutató elképzeléssel két ponton van⁴: elméleti síkon az erdélyi társadalom törésvonalainak Molnár Gusztáv általi bemutatásával, gyakorlati síkon pedig az elképzelés megvalósíthatóságával. Ami ez utóbbit illeti: a jelenlegi adottságok és trendek megítélésem szerint nem mutatnak Erdély közép-távú autonómizálódásának irányába, de ennek részletes igazolása számomra nem jelent szemlemi kihívást, ráadásul érzelmi motiváció sincs rá: egy rokonszenves elképzelés irrealitásának igazolását a politikai mazochistákra bízom, annál inkább, mert úgy vélem: az erdélyiség gondolatának felvállalása ártni nem árthat nekünk, a magyar–magyar integráció híveinek, használni viszont használhat. E talán paradoxálnak tűnő állítást a szerző erdélyi társadalomról adott törésvonal-vázlatának elemzésével világítanám meg. Molnár Gusztáv szerint „Erdély olyan plurális társadalom, melynek négy meghatározó szegmense van: 1. a transzszilvanista magyar, 2. a transzszilvanista vagyis az erdélyiséget identitása meghatározó részének tekintő román, 3. az unitarista, antitranszszilvanista román és 4. az antitranszszilvanista azaz nemcsak kulturális és gazdasági, hanem politikai értelemben is Magyarország felé tekintő magyar.”⁵

E meglátással kapcsolatban több probléma is felmerül. Az első, hogy olyan kérdést emel a középpontba, mely a besorolt politikai aktorok szemszögéből tekintve szinte periferikus. Az erdélyiséghez való viszony nem vagy csak alig határozza meg az erdélyi magyar és román politikuskok mozgását. A román politikai elitet sokkal inkább megosztja a múlthoz való viszony, a valódi rendszerváltás kérdése, az ország külpolitikai orientációja s még egy sor további kérdés. Az erdélyi magyar politikai elit pedig elsődlegesen a mindenkori román hatalomhoz való viszonyulás mentén oszlik meg. A mindenkori román hatalomhoz, mondom, ugyanis érdekes módon azok, akik 1996-ban a PDSR-vel készültek kormányozni, illetve választási kampányuk egy merőben taktikai kérdésről, a majdani kormányzati szerepvállalásról szólt, anélkül hogy leszögezték vol-

na, mely erővel kívánunk összefogni, s akik most is igen permisszívnek látszanak Iliescu pártja irányában, ugyanazok kötötték meg (egyébként puccszerűen, az RMDSZ legitim fórumának utólagos megkérdezésével) a koalíciót a „progresszió” erőivel.⁶

Másik problémám, hogy az erdélyi magyar elit tekintetében Molnár Gusztáv rosszul azonosítja be az antitranszszilvanista felet. Az idézett passzusból is kiderül, hogy szerinte a konzociációs modell ellenfelei az összmagyarságban gondolkodók. Ez megítélésem szerint két hibát is rejt magában. Részint figyelmen kívül hagyja, hogy a sui generis antitranszszilvanista potenciált azok jelentik, akik kényeszeresen Bukarestben gondolkodnak és nem azok, akik „Budapest felé tekintenek”. Az RMDSZ-en belül kialakult egy elit, amely az RMDSZ-t román versenypártként működteti s amelynek a politikai kompetenciára szűkült szemlélete szerint a legfőbb cél a kormányzati hatalomból való részeseledés. Ha netalántán – amit egyébként valószínűtlennek tartok – nem jön létre a novemberi választások után az RMDSZ és a PDSR közötti kormányzati megállapodás, akkor annak kizárólag taktikai és nem elvi okai lesznek. E Bukarestben gondolkodó, jobbra önös érdekek által vezérelt politikuskok (a beszámíthatatlan PRM-t kivéve) nem fognak felvállalni olyan programot, amely veszélyeztetni a minden irányú nyitottságot és a hatalomból való minél nagyobb részeseledést. Másik oldalról pedig az ún. antitranszszilvanista összmagyarságban gondolkodók permisszívek az erdélyiség gondolatával kapcsolatban. Egyébként az összmagyarságban és összrománorságban való gondolkodás nem egyenértékű az antitranszszilvanista potenciál szemszögéből. Az összrománorságban gondolkodók a fennálló helyzetet, a jelenlegi etatista, centralista államberendezkedést védik. S mindenképp természetesen Bukarest Erdély feletti totális kontrollját. Ráadásul konzervatívizmusuk Erdély kérdésében nem ismert taktikai engedményeket.

Ennek a politikai konglomerátumnak⁷ mesze nem jelentik szimmetrikus megfélelőjét az összmagyar gondolat hívei. Mindeddig egyetlen magyar politikai erő sem tűzte zászlajára a határmódosítás programját és Erdély integrálását egy centralizált magyar nemzetállam keretei közé. Az összmagyar program legfeljebb szemléletileg ütközik a transzszilvanista elképzeléssel. Bár szemléletileg is alig: úgy vélem Molnár Gusztáv sem képzelte

az erdélyi transzszilvanista román szegmenst úgy el, hogy az ahhoz tartozók megszakítják Kárpátokon túli román nemzetársaikkal szerves kapcsolataikat. Nos, e kapcsolatok az erdélyi magyarság és az anyaországi magyarság között, a közel félévszázados kommunista uralom általi erőszakos megszakítás után, egyelőre kialakuló-félben vannak. Ha egyáltalán elképzelhető a valóságban egy önállóbb Erdély, akkor az csakis úgy jöhet létre, hogy benne mind a magyar, mind a román nemzetresz egyfajta dinamikus egyensúlyban fenntartja kulturális, gazdasági és igen: politikai kapcsolatait az Erdélyen kívüli nemzetreszekkel. Molnár Gusztáv figyelmen kívül hagyja, hogy az erdélyi magyarságon belül az erdélyiség gondolatát a politikai szinten éppen azok vállalták fel, akik az összmagyar építkezés hívei: a Reform Tömörülés és Tőkés László tiszteletbeli elnök. Nélkülük a regionalizmus gondolata aligha képezne ma az RMDSZ hivatalos programjának részét. Mi több, az összmagyar program egyik legmarkánsabb megfogalmazója, Borbély Imre úgy véli, hogy Magyarország vízum szempontból külön státust adhatna azoknak, akiknek felmenői az 1867 utáni Magyarországon születtek.⁸ Ez az intézményes megoldás a mindennapok szintjén is éreztetné hatását: az egyes emberek, a politikával jobbra nem vagy alig foglalkozók, lennének rávezetve, hogy végiggondolják az erdélyi történelem utóbbi százötven évét. E megoldás minden bizonnyal növelné a transzszilvanizmus gondolatának társadalmi bázisát.

Molnár Gusztáv vitatott meglátása alighanem szorosan összefügg azzal, hogy a besős rendelkezés, illetve a külön erdélyi magyar társadalom vízióját – miként Makkai Sándor *Magunk revíziója* c. művének interpretálása jelzi⁹ – a nemzeti transzszilvanizmus, a „magyar Erdély” ideológiának egyik leágazásaként értelmezi. (A „magyar Erdély” ideológiája a nemzeti kizárólagosságot jelenti: „E felfogásban a magyar és a román epitheton az erdélyi provincia állami hovatartozásának megjelölésén túl egy kizárólagos, »csak magyar« vagy »csak román« lényegzet vagy történelmi szubsztanciát is kifejez.”¹⁰) Holott a külön magyar társadalom megteremtése mintegy előfeltétele a konzociációs modell megteremtésének. Magyar részről éppenséggel ennek a külön magyar társadalomnak – a hosszútávú megmaradás zálogának – a létrehozása lehet az egyedüli célja, s egyben a konzociációs modell elfogadásának motivációs bázisa.

Szembe kell nézni a motivációk különbözőségével, azzal, hogy míg az erdélyi román politikai elit elsődlegesen Erdély geopolitikai hovatartozása okán, vagyis „integrációs lokomotív-szerepének”¹¹ kiaknázása a végett támogathatja a Molnár Gusztáv által felvázolt konzociációs modellt, addig az erdélyi magyarság számára az elsődleges szempont a nemzeti azonosságának megőrzését biztosító létkeret megteremtése. Ez pedig sokak szerint inkább elképzelhető az erdélyi románssággal való kiegyezés, mint a bukaresti politizálás gyümölcseként.

¹ Ld. Molnár Gusztáv: *Az erdélyi kérdés*, In: *Magyar Kisebbség*, 1997, 3-4

² Uo. 224.

³ Molnár Gusztáv: *A konzociációs demokrácia esélyei Erdélyben*, *Provincia* 2000, 6.

⁴ Lenne még egy-két vitapont, például a nemzetek Európájának irrealitása vagy az, hogy az integráció első köréhez tartozó államokolyan könnyen és „boldogan” adnák fel „semmit nem érő” szuverenitásukat (Molnár Gusztáv: *Az erdélyi kérdés*, *Magyar Kisebbség*, 217). Erősen vitatható, hogy ez a szuverenitás valóban nem ér-e semmit – hiszen például megvédhet a lokális társadalmakhoz nem kötődő, más kultúrájú s nem egyszer a befogadó állammal szemben ellenérzést tápláló tömegek beözönlésétől –, s ezen államok politikai elitjének viszonyulása aszuverenitás feladásához sem ennyire egyöntetű. De e kérdések részletes exponálásáért szétfeszítené ezen írás kereteit, részint pedig elterelné a figyelmet mondani-valóm lényegéről, az összmagyar gondolat és az erdélyiség viszonyrendszeréről.

⁵ Uo. 2.

⁶ Ld. Toró Tibor: *Az RMDSZ koalíciós szerepvállalása: zsákutca vagy kiút egy hatékonyabb politikai érdekképviselet felé?* In: *Magyar Kisebbség*, 1998, 2.

⁷ Konglomerátumot mondom, hisz e szemlélet nem párt-specifikus. Kétségkívül inkább jellemzi a kisebbségellenes retorikát alkalmazó pártokat (PDSR, PRM, PUNR), mint az értelműben Nyugat-orientált politikai erőket, de ez utóbbiak körében sem fogalmazódott meg meg a minél önállóbb Erdély gondolata. Sőt. Gondoljunk csak a Kolozsvári Nyilatkozat túlréagálására.

⁸ Ld. Borbély Imre: *Különbő magyarok – Egy nemzetpolitikai szükségmegoldás*. In: *Magyar Demokrata*, 2000/37-38-39-40, a hivatkozott gondolat a 4. részben, a 40-es számban olvasható.

⁹ Ld. Molnár Gusztáv: *Oximoron*, *Provincia*, 2000, 4, 12.

¹⁰ Uo.

¹¹ Lásd erről részletesen Molnár Gusztáv már idézett tanulmányát az erdélyi kérdésről.

Folytatás a 7. oldalról

lamenti pártok közül egyik sem vállalta fel a regionalizmus politikáját. Megjegyezném mégis, hogy a PDSR ma a decentralizálás irányába mutató intézkedésekről beszél, a biztonságra és a közrendre vonatkozó bizonyos hatáskörök átutalásáról a Belügyminisztériumtól a megyei tanácsokhoz és, bizonyos idő múltán, a polgármesteri hivatalokhoz. Ha ezek a szándékok a közpolitika szintjén megvalósulnak – ami még nem biztos – a fejlődés figyelemre méltó lesz, különösen, mert egy, a központosítás híveként ismert párt részéről jön.

Átérve a valamennyire is elméleti szintről a gyakorlati szintre, azt hiszem, hogy egy olyan regionális párt létrehozásának kezdeményezése, amely mind politikai-adminisztratív téren, mind az identitásokat illetően következményekkel járna, rövid-, de különösen közép távon jótékony

hatással lehetne a román demokráciára, amennyiben eleget tesz bizonyos feltételeknek. Egy ilyen pártnak nem volna szabad regionális szinten reprodukálnia a kimondottan csak az ellenséges érzésre és a frusztrációra alapozó, kizáró és nem befogadó nacionalizmust. Ebből a szempontból egyetértek a vitában résztvevőknek a *Provincia* régebbi és mostani számában megjelent álláspontjával, a Caius Dobrescuéval vagy a Daniel Vighiéval – hogy másokat ne említsek. Természetesen, minden identitás-kinyilvánítás feltételezi önmagának a *másikkal* szembeni meghatározását, a másságot, a párbeszéd mechanizmusát. Egy erdélyi transzszilvanista párt felépítése az azonosság meghatározását igényli, Erdély sajátos különbözőségének meghatározását. Ennek a különbözőségnek akkor sem kellene ideológiailag tagadnia a térség sokféleségét, amelyről Ovidiu Pecican tesz említést, ha az egyesítő sajá-

tosságokat helyezi előtérbe. Ugyanakkor nem kellene polemikus módon radikalizálni ezt a különbözőséget: az erdélyi román, magyar vagy német önmagát, sajátosságával együtt, a román, magyar vagy német nemzeti közösséghez tartozóként értelmezi. Az azonosságok sokfélék, nem kizárólagosak. Persze, a feladat nem könnyű, a politikai diskurzus nem eléggé az árnyalatokkal, különösen a románok esetében sokkal hatásosabb polemikusan beszélni a „közép-európai” felsőbbrendűségéről, a „Mitikák” és a regáti „balkániak”-hoz képest viszonylag kisebb szegénységéről. De szerintem ennek a politikai eljárásnak vitatható a hatékonysága, a kérdésnek ilyen fajta tárgyalása ellenállást válthat ki azokból, akik a „közponban” a regionalisták tárgyalópartnerei lehetnének, de még azokból is, akik Erdélyben, az időnkénti kitöréseken és frusztrációkon túl, fenn tudnának tartani egy regionális pártot.

Röviden, egy erdélyi transzszilvanista pártnak már a kezdet kezdetén ki kellene jelentenie, hogy nem valami *ellen* építkezik – Bukarest, Budapest, az RMDSZ ellen, még akkor sem, ha nyilvánvaló okokból feszült helyzet alakul ki közte és ezek között a pólusok között –, hanem *valamiért*. Nem a társadalmi dezintegrálódás gyorsításáért, hanem az igazságosabb alapokon fekvő szolidaritás újrafogalmazásáért, értelmet adva ezzel neki. A különböző tartományokban élő románok közötti szolidaritásról van szó, de az erdélyi románok és magyarok közöttiről is. Ennek a pártnak célja a demokrácia megerősítése lenne Erdélyben és az ország többi részében. Egy önkényeskedő vagy károsba zuhant Románián belül több hatás körrel rendelkező, demokratikus Erdély létrejötte szerintem nem hihető. A regionalizálást az ország egészének szintjén kell elgondolni, esetleg a tartományok

fejlesztésének 1998-as regionális fejlesztési törvényéből kiindulva. Természetesen, egy erdélyi párt az erdélyi régiókkal foglalkozna, sajátosságaikkal, az erre a térségre jellemző interkulturális jellegzetességekkel – lényeges lenne transzszilvanista jellege is – de legalábbis az első szakaszban nem „erdélyi jogokat” kérne, hanem (gazdasági, társadalmi, művelődési, nevelési stb.) hatásköröket, amelyek révén az erdélyi sajátosság jobban meg tudna nyilatkozni.

Mindazonáltal megvallom, szkeptikus vagyok egy ilyen erdélyi transzszilvanista párt projektjének valószerűségében. A mai román feltételek között nem tűnnek valami nagyra valószínűségűnek az esélyei. De a témának a regionális és transzszilvanista dimenziót kinyilvánító intellektuális megvitatása új hangsúlyokkal gazdagítja a román és a román-magyar nyilvánosságot.